

Sâmi̇ Rifat (1874-1932)

II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemi şair, yazar ve dil âlimlerinden olan Mustafa Sâmi̇ Rifat, I. Yeni (Garip Akımı) şairlerinden Oktay Rifat Horozcu'nun babası, bestekâr Ali Rifat Çağatay ve Yahudilik tarihine ait eserleriyle tanınan Cevat Rifat Atilhan'ın kardeşidir. Babası askerî kaymakam Halil Rifat Bey, annesi Ayşe hanımdır. Eğitim hayatında ilk bilgilerini babasından alan Sâmi̇ Rifat, daha sonra Koca Mustafa Paşa Askerî Rüştiyesi ve Dârü'ttedris'e devam etti. Sağlık sorunları nedeniyle bu okulları tamamlayamadı. Özel dersler alarak Farsça ve Arapça; kendi çabalarıyla da Fransızca öğrendi.

Sâmi̇ Rifat, 1892'de Kantar İdaresinde memuriyete başladı. 1894'te İstanbul Şehremaneti Zabıt Kâtipliği yaptı. 1899'da Dâhiliye Nezâreti Matbuat Kalemî'ne girdi. 1905'te Tesrî-i Muâmelât mümeyyizi tayin edildi. 1908'de Dâhiliye Mektûbî Kalemî mümeyyizliğine (İçişleri Bakanlığı Özel Kalem Müdürlüğü) getirildi, eş zamanlı olarak Mercan İdâdîsi'nde edebiyat öğretmenliği ve Sabah gazetesinde başyazarlık yapmaya başladı. II. Meşrutiyet'in ardından Biga mutasarrıflığına atandı. Daha sonra da sırasıyla Konya (1912), Trabzon (1913), Erzurum (1914) valiliği görevlerine tayin edildi. 1915'te tekrar Konya valiliğine getirildi. Talat Paşa'nın nâzirliğinde Dâhiliye Nezâreti'ne müsteşar oldu.

Millî Mücadele'nin başlaması üzerine Hareket Ordusu kumandanı Hüseyin Hüsnü Paşa ile birlikte Anadolu'ya geçerek çeşitli cephelerde dolaştı ve yaptığı konuşmalarla askere moral verdi. Bu arada Ankara'da çıkmakta olan Hâkimiyet-i Milliye ve Yenigün gazetelerinde millî meseleler hakkında makaleler yayımladı. 1921'de Garp cephesini ziyaret edip İnönü mevkiinde savaşan askerlere bir konuşma yaptı ve yaptığı diğer konuşmalarla Millî Mücadele'nin tanınmış hatipleri arasında yer aldı. Aynı yıl Maarif Vekâleti Telif ve Tercüme Heyeti'ne üye ve ardından başkan tayin edildi; daha sonra da vekâlet müsteşarı oldu. II (1923-1927) ve III. (1927-1931) dönem Çanakkale milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girdi. Daha çok Türk tarihi ve Türk diliyle meşgul oldu. Atatürk'ün arzusuna rağmen, 1931'de kurulan Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti'nin çalışmalarına katılmadı. 2-11 Temmuz 1932'de İstanbul'da toplanan I. Türk Tarih Kongresi'nde başkan vekili oldu ve ağır hasta olmasına rağmen burada bir bildiri sundu. Temmuz 1932'de kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin başkanlığına getirildi. 29 Eylül - 6 Ekim 1932 tarihlerinde İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan I. Türk Dili Kurultayı'na ancak sedye üzerinde katılabildi. 3 Aralık 1932'de Ankara'da öldü, kabri Cebeci Mezarlığı'ndadır.

Türk milletinin en çetin günleri olan Milli Mücadele yıllarında halkın ve cephedeki askerin moral motivasyonunu yükseltmek için edebî yönünü etkili bir biçimde kullanan şair, Mehmet Emin Yurdakul, Mehmet Akif Ersoy ve Milli Mücadeleye gönül vermiş birçok şair ve yazar gibi cephe gerisi kahramanlardandır. Hatiplik özelliğinin bir ürünü olan yaptığı etkili konuşmaları ve kaleme aldığı hamasi şiirleriyle bir yandan Mehmetçiğe milli kimlik şuuru ve vatan sevgisi aşılarken diğer taraftan halkı istiklâle inandırmıştır. İstiklâl şairi Mehmet Akif Ersoy'un Ebediyete söylenen marş hükmündeki İstiklâl Marşının son bendinde dile getirdiği

"Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!

Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal

Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl

Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet,

Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl"

Şeklinde yansıtılan duygular, Sâmi̇ Rifat'ın Akdeniz Marşı olarak bilinen Akdeniz Kıyılarında adlı şiirinde

"Varsın yansın ocağım

Kurtuldu alsancağım

Bayrağımın altında

Ben hür yaşayacağım" ifadesiyle karşılık bulmaktadır.

Sâmi̇ Rifat, II. Meşrutiyet'ten önceki dönemde klasik tarzda Bektaşî nefesleri yazmıştır. Şairin bu tarz şiirlerini daha sonraki yıllarda özellikle Mütareke yıllarında millî duyguları dile getiren şiirleri takip etmiştir. Bunlardan bazıları; "Akdeniz Kıyılarında" (Yaslı gittim şen geldim), 1919'da Aydın'ın Yunan ordusu tarafından işgali üzerine "Güzel Aydın", "Ya İstiklâl ya Ölüm!", "Asker Koşması" ve "İnönü Kapılarında" şeklinde sıralamak mümkündür. Ölümü üzerine Sadettin Nüzhet Ergun tarafından hakkında yazılan eserde basıma hazır durumda "Nâdim" adlı bir roman denemesiyle "Selâm Nedir", "Türk Parkları", "Osmanlılar'da Din Telakkileri", "Tarihten Evvelki Devirlerin Tedkikinde Müracaat Olunacak Menbalar", "Milliyet Düsturları", "Dîvânü lugâti't-Türk Tercümesi" (I. cilt) ve "Türk Lügati" gibi çalışmalarından bahsedilmekle beraber bugüne kadar bunların hiçbirini yayımlanmamıştır. Sadettin Nüzhet'in eserine alınan şiirleri ise "Divan Edebiyatı", "Bektaşî Edebiyatı", "Tecdüt Edebiyatı", "Millî Edebiyat" ve "Vatanî Şiirler" başlıkları altında toplanmıştır.

Sâmi̇ Rifat'ın şiirleri arasında özellikle Yahya Kemal'in (Beyatlı) "İthaf" şiirine ilham kaynağı olan, "*Hezâran per açip reng ü ziyâdan*" mısraıyla başlayan, yayımlandığı zaman büyük ilgi gören, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Alevî ilhamın son şaheserlerinden" dediği nefesi, şairin kendisi tarafından devr-i hindî usulünde ve hüzzam makamında bestelenmiştir. İyi bir tamburî olan Sâmi̇ Rifat'ın ayrıca güftesi kendisine ait, "*Nedir sende ey dil bu dâğ-ı elem?*" mısraıyla başlayan rast, "*Ezelden âşıkım ben Muhammed Mustafâ'ya*" mısraıyla başlayan uşşak nefesleri de bestekârlıktaki yeteneğinin göstergelerindedir.

İbnülemin Mahmut Kemal İnal "Son Asır Türk Şairleri" isimli eserinde Sâmi̇ Rifat'a dair şunları kaydetmektedir:

"Evvelce kara sakallı, uzun boylu esmerce, yakışıklı idi. Kıymetli şair ve ediplerdendir. Eski ve yeni tarzlarda pek güzel şiirler yazarak edebî mecmua ve gazetelerde neşretmiştir. Her zamanın icabatını takdir ve tevkir eden ve 'Nabza göre şerbet eyler ita' mısraına masadak olan ezkiyadan idi. Meşrutiyet'in ilanını müteakiben 'İttifak' unvanlı bir gazete çıkardı. Yazdığı makalelerle o devirdeki hallü akid erbabının teveccühünü kazandı. Az zamanda müsteşarlığa, valiliğe yükseldi. Devri lâhikde de makbul ve meb'us oldu. Tarih ve dil encümenlerinde yararlılık gösterdi.

Sâmi̇ Rifat, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde başlayan Milli Mücadeleye kalemiyle ve gönlüyle destek veren cephe gerisi kahramanlarından. Mütareke yıllarında cephede amansızca mücadele veren Türk askerinin yüreğini edibliğiyle tahkim edenlerden, zafer sonrasında ise devlet yönetiminde çeşitli kademelerde görev yaparak bilgisiyle hizmet verenlerdendir.

Eserleri:

- Nefâyisü'l-Enfâs, İstanbul 1904.
- Tasrîf-i Hurûf Kanunları ve Tekellümün Menşei, Ankara 1926.

· Halkiyat, İstanbul 1927.

· Şarkın Masal Anaları, Ankara 1927.

Salim PİLAV

KAYNAKÇA

AKGÜN, Adnan, “Edebiyatçılarımızın Resmî Hal Tercümeleri: Mustafa Sâmi̇ Rif’at”, **İlmî Araştırmalar**, S 2, İstanbul 1996.

DİRİÖZ, Meserret, “Sâmi̇ Rifat Üzerinde Hacı Bektaş-ı Velî Tesiri”, **Hacı Bektaş Velî Anma Töreni: 16-18 Ağustos 1984**, Hacıbektaş 1986.

ERGÜN, Sadettin Nüzhet, **Sâmi̇ Rifat: Hayatı ve Eserleri**, İstanbul 1934.

<http://islamansiklopedisi.org.tr/samih-rifat>

İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal, **Son Asır Türk Şairleri**, III, Dergâh Yayınları, İstanbul 1988.

İZBUDAK, Veled Çelebi, “Sâmi̇ Rifat”, **Vakit**, İstanbul 1932.

ÖZTUNA, Yılmaz, **Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi**, II. Cilt, s.261.

“Sâmi̇ Rifat”, **Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**, II, İstanbul 2001.

“Sâmi̇ Rifat”, **TDEA**, VII.

SEVÜK, İsmail Habip, **Edebî Yeniliğimiz**, II, İstanbul 1932.

Türk Musikisi Antolojisi, II, İstanbul 1943.

Türk Musikisi Klasiklerinden Bektaşî Nefesleri, IV, İstanbul Konservatuarı Neşriyatı, İstanbul 1933.

28/11/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/samih-rifat-1874-1932/?pdf=3386> adresinden erişilmiştir